

Komplexní rozbor – řešení

Nastává den zasvěcený památce svatě Kateřiny a píše se rok 1889. Jsme ve východních Čechách v městě Skaličce. Pahorkatinu pokrývá sníh, je mráz, je strašný mráz. Řemeslníci vězí v kanafasu, baby podřimují a svítí svým jediným okem, výměnkáři tlukou špačky, děti s rukou na bříšku a s pootevřenými ústy se prohánějí ve snách se štěňátky a ponocný troubí prvou hodinu s půlnoci. Město je prázdné, ale Štěpán Černošous, jeden z prokletých čertů, kterým nevoni práce, jde skaličskými parkány. Je mu hanebná zima. Vleče za sebou výrostka a kleje do vousů.

(Vladislav Vančura, Tři řeky)

8. Jak je utvořeno slovo *ponocný*? Jakým je slovním druhem? Uveďte jiná slova obdobně utvořená.

Základové slovo: po nocích
Slovotvorný základ: ponoc-
Slovotvorný formant: - ný

Zpodstatnělé přídavné jméno, adjektivum neexistuje.

pocestný, porybný, polesný, poklasný (zaměstnanec na statku dozírající na práci)

pohodný – jiný slovotvorný typ, utvořeno od slovesa *pohodit* (sbíral pohozené mršiny)

9. Jak je utvořeno sloveso *podřimovat* a jaký má význam?

Základové slovo: dřímat
Slovotvorný základ: -dřim-
Slovotvorné formanty: předpona po- kmenotvorná přípona –ova-

Sloveso vzniklo přidáním předpony *po-* a přiřazením ke 3. třídě, vzoru *kupovat*

význam: „lehce spát, chvílemi trochu dřímat“

10. Proved'te rozbor stavby slova *půlnoc*.

Půl- noc 2 kořeny, je to složenina

Půl- zde = půle, polovina, obdobně *půlrok*

pole- dne zase 2 kořeny, 1. část ze stč. póle= polovina, 2. část je v genitivu

11. Určete slovní druhy v prvním větě celku *Nastává den zasvěcený památce svatě Kateřiny a píše se rok 1889*.

Nastává den zasvěcený památce svatě Kateřiny a píše se rok 1889.

5 1 2 1 2 1 8 5 1 4

12. Určete druh slova *jediným*.

Tradičně určováno jako přídavné jméno (význam s odstínem „výjimečný“ nebo „sám“ převažuje nad významem označení počtu), v Mluvnici češtiny určeno jako solitérní číslovka (srv. *jeden – jediný*).

13. Určete slovní druh slova *zima* v předposlední větě. Jakým jiným slovním druhem může toto slovo ještě být?

příslovce

Může být podstatným jménem – *Nastala tuhá zima*.

14. S kterým pádem se pojí předložka ve spojení *první hodinu s půlnoci*? Jaký je zde její význam?

S genitivem, význam je „po půlnoci“, dnes archaické, nelze zaměňovat s předložkou *z+* 2. pád

Další případy, kde se ještě uchovává *s+2.pád*: prostorový význam – *Smetl smítko se stolu. X Sebral mi mobil ze stolu*.

15. Vyhledejte v textu knižní výrazy a slovní spojení. Najděte i prostředky jiného rázu – hovorové, nářeční. Jaký mají hovorové a nářeční prostředky v textu účinek?

Knižní:

Nastává den, zasvěcený památce sv. Kateřiny, píše se rok

pahorkatinu pokrývá, první hodina s půlnoci

parkán – archaismus už ve Vančurově době

tlukou – knižní tvar, neutrální *tlučou*

se prohánějí ve snách (neobvyklá koncovka, užívaná jen v tomto spojení, neutrálně jinak ve *snech*, obdobně *mluvit ze sna*, ale jinak 2.p. *snu*)

Hovorové:

Jeden z prokletých čertů, kterým nevoní práce; kleje do vousů

baby – expresivní

vězet v kanafasu – spojení hovorové, *kanafas* dialektismus

svítit jedním okem = dívat se jím, druhé mít zavřené

Hovorové prostředky přispívají ke (smyslové) názornosti, obraznosti textu. Ve spojení s knižními tvoří neobvyklý kontrast, působí živost textu (a originální styl).